

ПЕДАГОГІЧНИЙ ДОСВІД В ОРГАНІЗАЦІЇ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ У КОНТЕКСТІ ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИХ ОСВІТНІХ СИСТЕМ

*Позребняк Наталія Миколаївна,
старший викладач кафедри соціально-економічних дисциплін
Кримський юридичний інститут
Національний університет
“Юридична академія України імені Ярослава Мудрого”*

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку вищої освіти кожна країна планомірно упроваджує власну модель відновлення педагогічної освіти і тут не можна не враховувати вплив країн Європейського союзу на освітні процеси, які відбуваються в Україні. Реформи вищої освіти у Великобританії, США, Японії, Німеччині, та Іспанії крім структурної перебудови зачепили питання змісту програм, розподіл навчального часу з урахуванням науково-дослідної роботи студента.

На сучасному етапі розвитку суспільства від кожної людини вимагається постійне підвищення рівня освіти. Саме сьогодні потрібні педагогічні кадри, які здібні постійно поповнювати свої знання, поступово нарощувати свій творчий потенціал, дотримуватися принципу “освіта протягом всього життя”.

В умовах перебудови ринкової економіки сучасні соціально-педагогічні орієнтири у системі вищої освіти спрямовані на забезпечення потреб держави і суспільства у конкурентоспроможних спеціалістах із нестардатним мисленням, готовністю творчо застосовувати знання в різноманітних виробничих та соціальних ситуаціях, найвищої кваліфікації, професійний рівень яких відповідав би світовим стандартам.

Аналіз останніх джерел та публікацій. Питанню науково-дослідної роботи студентів присвячено багато праць як вітчизняних так і зарубіжних науковців, зокрема: науково-педагогічної і науково-дослідної підготовки студентів вищих навчальних закладів (Г.Т. Кловак, І.В. Каташинська, О.М. Микитюк, Г.О. Шишкін, Г.М. Храмова, О.М. Мартиненко, М.О. Князян, Н.М. Яковлева, О.С. Овакімян, М.А. Байдан); монографічних досліджень зарубіжних науковців, присвячених різним аспектам історії і теорії педагогіки (Г. Девіс, К. Джонсон, Е. Хокінс, П. Хьорст, Р. Пітерс, Дж. Копеман, Л. Стенхауз, Дж. Річардс та ін.). Саме аналіз останніх джерел і публікацій свідчить, що проблема визначення сутності і специфіки науково-дослідної роботи студентів як в Україні так і за кордоном є сьогодні актуальною.

Мета даної статті. Розглянути та проаналізувати сучасний стан розвитку західноєвропейських освітніх систем та дати порівняльний аналіз підготовки студентів до наукової діяльності у вищому навчальному закладі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відмінними рисами розвитку вищої освіти зарубіжних країн є: у Великобританії забезпеченню балансу між навчанням та дослідницькою роботою, в США – посилення природно-математичної і технологічної підготовки фахівців; в Японії – пріоритет загально-наукової освіти, одержання широких академічних знань, які сприяють підвищенню рівня спеціальної підготовки та збагаченню мислення критичним аналізом; в Німеччині – посилення зв’язків підготовки у вищій школі з практикою, яка орієнтується на сфері діяльності та на концепцію “гнучкої кваліфікації”, яка пов’язує проблеми освіти зі сферою зайнятості у виробництві [1, 20].

Про сутність цих ідей говорять основні освітньо-політичні документи Ради Європи: “Європейська хартія мов регіональних і національних меншин” (1992р.), Конвенція “Про визнання кваліфікацій вищої освіти в Європейському регіоні” (Лісабон, 1997р.), Спільна декларація міністрів освіти Європи “Європейський простір у сфері вищої освіти” (Болонья, 19 червня 1999 року), загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, оцінювання (Страсбург, 2002р.), Національна доктрина розвитку освіти (2002 р.), Указ президента України “Про заходи щодо вдосконалення системи вищої освіти України” (2004 р.), а також національна програма “Освіта” (“Україна ХХІ сторіччя”). Саме в цих документах європейський вимір в освіті розглядається як: розуміння основних цінностей європейської цивілізації і основ розвитку Європейської спільноти, зміцнення в молоді почуття європейської своєрідності, підготовка молоді до участі в суспільному та господарському розвитку Союзу.

Сьогодні, як ніколи, необхідність зближення західноєвропейських освітніх систем розглядається як дуже важливий інструмент побудови єдиної Європи. Багато спеціалістів, розмірковуючи про перспективи розвитку вищої школи, дискутують про значно більшу індивідуалізацію навчання, зростання ролі самостійної роботи студентів, про можливість перенаправити грошові потоки як державних, так і приватних фондів від вузу до конкретного студента, а тому в британському університеті проходить програма розбудови: будуються нові наукові лабораторії, купується нове обладнання і Великобританія намагається заохочувати промисловість витратити більше на науково-дослідні роботи та інноваційну діяльність. Так, порівняно з іншими країнами, що входять до Організації економічного співробітництва та розвитку, Великобританія має одні з найнижчих показників витрат промисловості на науково-дослідну роботу, чим сьогодні дуже перемається британський уряд. А отже, існують різні види стимулів, наприклад податкові пільги, створені для того, щоб заохотити компанії витратити більше на науково-дослідну роботу.

Початок ХХІ ст. був відзначений у Великобританії ростом критики якості наукових досліджень. Так, професор Кембріджського університету Д. Харгрівс заявив, що «наукові дослідження в галузі освіти не завжди відповідають вкладенням в них фінансам, так як за його словами, є велика кількість другорядних робіт, які лише заповнюють академічні журнали і не приносять ніяких здобутків для науки» [3].

Багато вчених відгукнулись на доповідь Д. Харгрівса, а Урядове Бюро зі стандартів в освіті виділило грант на вивчення опублікованих наукових досліджень. Доповідь була заснована на вивченні 264 публікацій в чотирьох найбільших наукових журналах Великобританії [2]. Близько 40 статей було проаналізовано особливо глибоко. Основний висновок авторів доповіді полягав в тому, що більшість матеріалу (60%) не відповідає критеріям якісних наукових досліджень, погіршенням якості наукових публікацій та дрібною тематикою більшості проведених досліджень для практики.

Стоїть питання: яке наукове дослідження сьогодні заслуговує якісної оцінки. Насамперед, воно повинно бути проведено на актуальну тему, повинна бути дослідницька об’єктивність, використання не лише наукової літератури, але й першоджерел, політична і емоційна об’єктивність.

Провідні педагоги сучасності пропонують різні концепції підготовки майбутніх спеціалістів, однією з яких є активізація пізнавальної та науково-пошукової діяльності студентів, основою якої є позааудиторна система праці над собою, яка дуже характерна для університетів та коледжів Великобританії [4]. Внаслідок цього виникає необхідність підготовки фахівців, що вміють “добувати” нові знання та розробляти принципово нові вирішення поставлених завдань. Залучення студентів на всіх ступенях професійної педагогічної освіти в процес дослідницької діяльності дозволяє сформувати базу для його подальшого розвитку, самореалізації в трудовій діяльності.

Сьогодні вимоги рівня підготовки студентів до науково-дослідницької діяльності рік від року зростають. Сучасній вищій школі, як зарубіжній так і вітчизняній потрібні конкурентоспроможні молоді фахівці, які володіють навичками

дослідницької діяльності, вміють самостійно опанувати нові знання, розвивати здібності до високого рівня самоконтролю і самооцінки. Поширення індивідуального підходу в освіті дає можливість суперечити усталеній думці про неможливість розвитку в кожного студента дослідницьких навичок. Тому залучення студентів до наукової роботи – є першорядною задачею педагогічної освіти як в Україні так і за кордоном.

Але чи спроможні сучасні зарубіжні університети підготувати молодого фахівця як самостійного дослідника – експериментатора, здібного на науковій основі вирішувати проблеми удосконалення педагогічного процесу?

Так, в багатьох зарубіжних вищих навчальних закладах та наукових установах розроблено програми та комплекси заходів щодо підтримки здібної молоді, запроваджено організацію конкурсних відборів пропозицій на здобуття грантів та премій, проводяться заходи, які підводять підсумки студентської наукової роботи за рік, а тому, перш за все, потрібно створити всі благосприятливі умови для залучення студентів в наукове життя:

- *по-перше*: наявність високої наукової кваліфікації викладацького колективу (професорів, докторів наук, кандидатів наук);

- *по-друге*: для підготовки студентів до дослідницької діяльності вуз має бути забезпеченим сучасним науково-технічним забезпеченням, яке б дало можливість ознайомити майбутніх фахівців з методами пошуку наукової інформації, а також з можливостями використання комп'ютерних технологій, мультимедійних програм, середовища Інтернет.

І, без сумніву, одним із перспективних напрямків, які готують студентів до проведення наукових досліджень – є участь в пошукових групах, головною задачею яких є надання студентам можливості розвивати свій інтелект та творчі здібності в процесі науково-дослідницької діяльності, що дає змогу виховувати наукові кадри для професорсько-викладацького складу ще із студентської лави.

І, мабуть, головне, що спонукає студентів до дій – це потреба в пізнанні себе та своїх можливостей через спілкування, яке з успіхом задовольняється в індувалізованих формах (це пошукові групи, зустрічі, наукові симпозиуми та конференції тощо), участь в яких допоможе студенту при написанні курсової та дипломної роботи, а тему своєї роботи студент може вибрати на основі теми свого наукового дослідження. Такий підхід дає виняткові можливості для самореалізації студентів, які вирішили присвятити своє життя науковій роботі.

Сьогодні Україна розглядає свій розвиток у загальному контексті європейської інтеграції і прагне бути також повноправним учасником процесу європейської інтеграції. Тому модернізація вищої освіти здійснюється у повній відповідальності до положень Лісабонської угоди, яку Україна підписала та ратифікувала, а також принципів Болонського процесу [5, 47], адже освітнє минуле несе в собі дуже цінний досвід, який суттєво відрізняється від того, який зазнали західноєвропейські держави, зокрема Великобританія, це робить організацію науково-дослідної роботи унікальним процесом, який генерує в собі найефективніші риси традиційної технології навчання з надбаннями Європейської освітньої системи. Та незважаючи на всі досягнення, сьогодні слід вважати недостатнім рівень участі студентів у науковій роботі. Про це перш за все свідчить практична незадіяльність у науково-дослідній роботі студентів молодших курсів, що приводить до втрати значної частини грамотної й активної молоді за перші два роки навчання у вищому навчальному закладі, а зниження якості освіти супроводжується підвищенням інтересу до науково-дослідницьких робіт в студентському середовищі.

Також немає можливості поповнювати склад кафедр, які здійснюють загальну підготовку студентів. Низьким залишається рівень підготовки студентів з погляду володіння основними інструментами дослідника, низькою є методологія проведення наукових досліджень та рівень ознайомлення студентів з напрямками роботи наукових шкіл, що не дає змогу студентам повною мірою реалізувати свій потенціал під час навчання в університеті.

Сьогодні українська модель вищої освіти будується з урахуванням багатьох факторів, які можуть бути корисними і для моделі країн Західної Європи. Україна чітко визначила свої орієнтири в європейському освітньому просторі і широко використовує найефективніші ідеї зарубіжного досвіду з урахуванням національних, соціально-економічних та соціокультурних особливостей. Позитивні ідеї досвіду вищої освіти у Великобританії можуть бути використані і в нашій вітчизняній освіті, зокрема оновлення змісту та форм організації навчального процесу, залучення студентів до науково-дослідницької роботи та збільшення фінансування на студентські проекти, вдосконалення законодавчої та нормативної бази [6].

Порівняльний аналіз підготовки студентів до науково-дослідницької роботи у вищих навчальних закладах Великобританії та України свідчить про наявність у них багатьох спільних підходів до навчання: орієнтація на підготовку студентів до науково-дослідної роботи, гнучке і варіативне навчання, фундаменталізація навчання, професійна спрямованість змісту навчальних програм, традиційні форми організації навчання (лекція, диспут, семінар), можливість послідовного та паралельного отримання декількох спеціальностей, активне впровадження найсучасніших інформаційно-комунікаційних технологій, організація практичної підготовки студентів та високий рівень інтеграції вищих навчальних закладів з виробничими об'єднаннями.

Маловивченим залишаються у вузах багато питань розробки та використання нових організаційних форм, економічних та соціально-психологічних методів управління, а існуюча система стимулювання наукової діяльності студентів в більшості ВНЗ України не адаптовані до нових умов функціонування вищої школи, що потребує розробки науково-обґрунтованих управлінських рішень щодо активізації науково-дослідної діяльності студентів в сучасних умовах. Потрібна розробка комплексних заходів щодо залучення уваги керівництва вузів, факультетів та кафедр в цій сфері функціонування вищої школи, що дасть змогу створити умови для забезпечення стійкого функціонування системи відтворення науково-педагогічних кадрів з числа талановитої студентської молоді.

Сучасний університет повинен не тільки поєднувати знання та засоби їх передавання та розповсюдження, а й максимально сприяти виробленню та розширенню інтелектуальних і духовних можливостей суспільства.

Концепція розвитку вищої освіти наголошує: поза науковою діяльністю неможлива підготовка фахівця, формування і розвиток сучасної освіченої особистості. І тому значну увагу в університеті повинно приділятися науковій роботі студентів, підтримці обдарованої молоді.

Висновок. З метою подальшої інтеграції освітніх систем різних європейських країн потрібно сформувати спільну уніфіковану організаційно-функціональну модель вищого навчального закладу першої чверті XXI ст., адаптувати національні системи вищої освіти, подолати мовні бар'єри у всій Європі, поставити всі вищі навчальні заклади в однакові матеріальні та фінансові умови, особливо для тих вищих навчальних закладів, які, переступивши межу Зони європейської вищої освіти та вступивши в гостру конкурентну боротьбу, зможуть отримати рівний доступ до якісної європейської освіти. Як справедливо визначила Комісія Європейського Союзу з питань освіти, поліпшення стану підготовки та перепідготовки педагогічних кадрів – є одне з ключових завдань.

Резюме. У даній статті автор розглядає сучасний стан розвитку західноєвропейських освітніх систем та порівняльний аналіз підготовки студентів до наукової діяльності у вітчизняній системі вищої освіти та за кордоном.

Ключові слова: вища педагогічна освіта, науково-дослідна діяльність, освітні системи, зарубіжні країни.

Резюме. В данной статье автор рассматривает современное состояние развития западноевропейских образовательных систем, а также сравнительный анализ подготовки студентов к научной деятельности в отечественной системе высшего образования и за рубежом. **Ключевые слова:** высшее педагогическое образование, научно-исследовательская деятельность, образовательные системы, зарубежные страны.

Summary. In this article the main approaches of the development of higher education in different countries of Western Europe is presented. **Keywords:** higher pedagogical education, scientific-research activity, education systems, foreign countries.

Література

1. Джурицкий А. Н. Сравнительная педагогика: учебн. пособие / А. Н. Джурицкий. – М., 1998. – 176 с.
2. Day C. Qualitative Research, Development and the Role of Teacher Educators: fitness for purpose // British Educational Research Journal. – 1995. – Vol. 21, № 3. – P. 357–369.
3. Hardreaves D. Teaching as a Researched-based Profession: possibilities and prospects. London, 1996.
4. Studies on higher education institutional approaches to teacher education within higher education in Europe: Current models and new developments. – Bucharest, 2003.
5. Spring J. American Education. – N.Y.: Mc-Graw Hall, 1996. – 303 p.
6. Zimpher N., Howey K. Adapting Supervisory Practices to Different Orientations of Teaching Competence // Journal of Curriculum and Supervision. – 2009. – Vol. 3(3). – P. 18–6190.